

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Оцінка джерел формування капіталу та шляхи підвищення
ефективності їх використання»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Турчин Л. М.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ	8
1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування і використання капіталу.....	8
1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням капіталу	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	22
2.1. Оцінка джерел формування капіталу підприємства.....	22
2.2. Оцінка ефективності використання капіталу підприємства.....	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	42
3.1. Управління джерелами формування капіталу підприємства.....	42
3.2. Управління ефективністю використання капіталу підприємства.....	48
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Капітал – вагома складова утворення та ефективного функціонування і розвитку суб'єкта господарювання. Капітал займає досить значну роль в межах системи розподілу і перерозподілу, а також процесу споживання матеріальних благ. Капітал є основою для подальшого функціонування суб'єкту господарювання в будь-якій галузі. Розвиток в межах економічної думки вказує і на розвиток уявлень про капітал, зокрема, про його зміст і призначення в реаліях функціонування підприємства.

Початковий капітал - підґрунтя успіху на етапі утворення підприємства, проте для подальшого ефективного функціонування підприємство повинно не лише зберегти початковий капітал, а й примножити його. Досягти даного примноження можна лише за кваліфікованого управління балансуєчи між обсягом, структурою капіталу, його ціною та ризиком. З даною метою підприємства повинні мати кваліфікованих управлінців, застосовувати науковий підхід, а також використовувати нові наукові надбання і методики. Власне важливість капіталу у господарюванні і потреба у ефективному управлінні останнім і обумовлює необхідність та актуальність окресленої тематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт ініціативної наукової тематики кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних підходів окреслення капіталу, систематизації показників його оцінки, управлінні та окресленні шляхів підвищення ефективності управлінських заходів в межах підприємства.

З ціллю досягнення сформованої мети в межах кваліфікаційної роботи було поставлено і вирішено конкретні завдання:

- окреслити теоретичні й методичні аспекти дослідження сутності капіталу підприємства та основних його складових;

- обґрунтувати зміст і послідовність процесу аналізу капіталу підприємства;
- проаналізувати капітал підприємства ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.;
- дослідити проблемні аспекти відносно формування і використання капіталу підприємства;
- обґрунтувати напрямки покращення формування та ефективності капіталу на підприємстві.

Предмет і об’єкт дослідження. Предметом дослідження є фінансові ресурси, котрі формуються під час створення підприємства та в подальшому використовуються під час його функціонування. Об’єктом дослідження є показники стану фінансових ресурсів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» та методика їх аналізу.

Методи дослідження. Для реалізації окреслених завдань здійснення дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний – з метою теоретичного узагальнення сутності та змісту капіталу підприємства, джерел його утворення; індукції та дедукції – з метою уточнення сутності капіталу; аналізу і синтезу – з метою комплексного дослідження капіталу підприємства; розрахунок показників-коефіцієнтів; табличний, графічний – з метою наочного зображення результатів проведеного дослідження.

Інформаційна база. Інформаційною базою проведеного дослідження є законодавчі та нормативні документи, літературні джерела, а також фінансова звітність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні та уточненні підходів до сутності, складових капіталу підприємства, показників його оцінки та управління ним. Набули подальшого розвитку концептуальні основи розробки заходів покращення управління формуванням і використанням капіталу підприємства.

Система розроблених окреслених заходів має практичне спрямування й може використовуватись в межах практичної діяльності суб’єктів господарювання. Практичне значення стосовно отриманих результатів полягає

в обґрунтуванні напрямів покращення управління капіталом, зокрема підвищення ефективності його формування і використання.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне наукове дослідження. Напрацювання, узагальнення, висновки, пропозиції наявні в роботі є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку науковців на конференціях:

1) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством». (Полтава, ПДАУ, 28-29 березня 2024 р.);

2) Студентська наукова конференція Полтавського державного аграрного університету (Полтава, ПДАУ, 16-17 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковані у наукових публікаціях:

1. Мотя А., Турчин Л., Пастошук Є. Фінансові ризики на шляху управління капіталом підприємства. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»*. 28-29 березня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 488-489.

2. Турчин Л., Мотя А., Мазніченко Д., Ваць О. Оцінка джерел формування оборотного капіталу та їх вплив на фінансовий результат і фінансову стійкість підприємства. *Збірник матеріалів студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету*. 16-17 травня 2024 р. Полтава : ПДАУ. С. 203-205.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 74 найменування, містить 23 таблиць, 10 рисунків, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 55 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ

1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування і використання капіталу

Дослідження наукової літератури вказує на те, що категорія «капітал» є об'єктом дослідження багатьох наукових шкіл та напрямів, зокрема:

- фізіократів;
- представників класичної школи;
- марксистів;
- неокласиків;
- інституціоналістів.

Варто відзначити, що навіть в межах даних напрямів думки науковців з приводу сутності терміну «капітал» варіюють, що вказує на те, що капітал є досить багатогранною категорією за своєю сутністю. При цьому сучасна економічна думка трактує дане поняття окреслюючи розвиток людства та еволюцію в межах товарного виробництва і сукупності соціально-економічних відносин. Тож думки науковців відносно трактування сутності поняття «капітал» подані нами в межах табл. 1.1.

Досліджуючи економічну сутність відносно капіталу підприємства, варто окреслити такі його характеристики як: 1) капітал підприємства є базовим чинником забезпечення виробництва. У системі чинників здійснення виробництва (капітал, земля, праця) капіталу відводиться досить пріоритетна роль, бо саме він поєднує у комплекс усі інші фактори; 2) капітал окреслює фінансові ресурси підприємства, котрі власне формують дохід. За таких обставин капітал може виступати ізольовано від виробничого чинника у формі інвестицій; 3) капітал підприємства є базисом для виміру вартості капіталу.

Погляди науковців на сутність поняття «капітал»

Трактування	Автор, джерело
Капітал окреслює можливість і синергію форм здійснення мобілізації фінансових ресурсів для одержання прибутку	Г. М. Азаренкова, О. М. Біломістний, І. І. Біломістна [1]
Капітал окреслює ресурс тривалого користування, сформований з ціллю виробництва товарів і послуг	Є. В. Гриців [24]
Капітал – засіб забезпечення доходу	В. І. Аранчій, В. Д. Чумак, Л. В. Бражник [2]
Капітал – частина фінансових ресурсів	І. О. Бідник [6]
Капітал – власність фізичних або ж юридичних осіб на певний момент часу, що відмежована від доходу отриманого від даної власності	О. Г. Біла [7-8]
Капітал – грошовий ресурс, що включає власну, позикову та залучену складову	І. О. Бланк [9-13]
Капітал – чинник виробництва, котрий являє собою синергію наступних компонентів: борг, нерозподілений прибуток, акції	Є Ф. Брігхем [19]
Капітал – економічна категорія, котра відображає накопичення запасу приймаючи грошову або ж товарну форму, залучаючись з ціллю інвестування у виробництво з метою примноження балансуючи між ризиком, часом, прибутком. Капітал окреслює вартість засобів у їх грошовій, матеріальній і нематеріальній формах з ціллю інвестиції в активи	Л. І. Катан [32]
Капітал – фінансові ресурси, котрі використовуються з ціллю отримання прибутку	С. М. Клименко [33]

Тож, узагальнюючи варто відзначити, що дослідники трактують сутність капіталу досить багатогранно.

В межах табл. 1.2 акцентуємо увагу на відмінностях у трактуванні цих поглядів.

Досліджуючи капітал підприємства І. О. Бланк сформував базові його ознаки, котрі імпонують і нам [9-13]:

- капітал – об’єкт економічного управління;
- капітал – цінність, що має здатність накопичуватись;
- капітал – виробничий ресурс;
- капітал – ресурс інвестиційний;
- капітал – об’єкт певної власності та розпорядження;

- капітал – носій категорії ліквідність;
- капітал – носій і генератор ризику, що є фінансовим;
- капітал – об’єкт формування тимчасових переваг;
- капітал – об’єкт процесу купівлі-продажу;
- капітал – носій вартості;
- капітал – джерело доходу.

Таблиця 1.2

Матриця відповідності у трактуванні поняття «капітал»

Складові капіталу	Балабанов І.Т. [1]	Бідник О.І. [2]	Біла О.Г. [3]	Бланк І.А. [4]	Брігхем Є.Ф. [5]	Поддєрьогін А.М. [10]	Подольська В.О. [11]	Селєзньов В.В. [14]	Швиданенко Г.О. [16]
Частка фінансових ресурсів	+						+		+
Грошовий ресурс	+		+	+				+	
Власність підприємства		+				+			
Капітал авансований в діяльність				+					
Окреслюється структурними компонентами: борг, акції, нерозподілений прибуток					+				

Дослідивши сутність поняття капітал варто окреслити, що він має певні складові, котрі варіюють в межах різних класифікаційних ознак.

Класифікація капіталу за різними класифікаційними ознаками подана нами в межах табл. 1.3 [3-5; 14-20]. Слід акцентувати, що дана класифікація відносно капіталу не є константою, до неї можуть бути включені і інші класифікаційні ознаки, проте вважаємо, що дана класифікація досить змістовна та повна. Варто також акцентувати, що капітал можна розглядати на макрорівні в межах світового господарства з його розподілом на державний, локальний, міжнародний і світовий. Варто відзначити, що на сьогодні все більше науковців у склад капіталу підприємства включають і соціальний капітал та інтелектуальний капітал.

Таблиця 1.3

Класифікація капіталу

Класифікаційна ознака	Сутність класифікації
За джерелами утворення	- власний; - позиковий; - залучений; - централізований
За формою надходження	- грошова; - товарна
За характером використання	- працюючий; - непрацюючий
За походженням	- іноземний; - державний
За метою	- інвестиційний; - інноваційний
За формою здійснення інвестування	- матеріальний; - нематеріальний; - фінансовий
За характером використання	- споживчий; - накопичувальний
За випуском	- номінальний; - випущений; - оплачений; - неоплачений
За формою власності	- приватний; - спільний; - корпоративний; - державний
За правовою відповідністю	- легальний; - нелегальний
За перенесенням вартості	- основний; - оборотний
За термінами	- довгостроковий; - середньостроковий; - короткостроковий
За етапами утворення	- первинний; - вторинний
За нормуванням	- такий, що підлягає нормуванню; - такий, що нормуванню не підлягає
За продуктивністю	- продуктивний; - непродуктивний
За видом інвестування в діяльність	- операційний; - інвестиційний; - фінансовий
За об'єктами інвестування	- реальний - фінансовий
За призначення	- для цілей виконання фінансових зобов'язань; - для цілей забезпечення розширеного відтворення; - для інших господарських і соціальних потреб

Сутність інтелектуального капіталу полягає у втіленні останнього у нематеріальних активах, інформації та інтелектуальних ресурсах.

Соціальний капітал – одна із складових інтелектуального капіталу, що являє собою нематеріальні активи втілені у систему соціальних відносин на підприємстві.

Варто акцентувати на тому, що капітал в межах господарського процесу виконує певні дії, тобто функції [28-30; 33-41]:

- утворення господарюючого суб'єкту;
- забезпечення виробничого процесу;
- захист від втрати фінансової стійкості та ризиків;
- відтворення вартості;
- накопичення вартості;
- інвестування;
- оцінка вартості діяльності суб'єкту.

Капітал має певні джерела його фінансування, тож розглянемо більш детально дані джерела в межах табл. 1.4

Таблиця 1.4

Джерела фінансування капіталу підприємства

Капітал	Джерела їх формування
Власний	- статутний; - пайовий; - додатковий; - нерозподілений прибуток; - резервний капітал; - вилучений капітал
Позиковий	- довгострокові зобов'язання; - короткострокові зобов'язання

Вважаємо, що дане структурування узагальнено окреслює усі форми капіталу, котрі широко використовуються суб'єктом під час господарювання. Деякі із цих форм капіталу акцентують на відповідних джерелах здійснення фінансування. Такими джерелами процесу фінансування виступають або ж власні або ж запозичені.

Власний капітал – це капітал, котрий сформований засновниками, з ціллю фінансування процесу господарювання, а також обсяг реінвестицій, за рахунок нерозподіленого прибутку і подарований капітал.

Запозичений (позиковий) капітал – це зовнішній капітал за джерелом походження, він формується із банківських кредитів, а також із облігаційних позик, позик фінансових компаній, різного роду варіацій із кредиторської заборгованості, лізингу, податків, комерційних паперів тощо.

Окреслені джерела фінансування є базисом для формування структури капіталу і являють собою синергію капіталу суб'єкту.

Дослідивши сутність капіталу вважаємо за доцільне окреслити систему показників його оцінки, котра, з нашого погляду, повинна включати напрямки згруповані в межах табл. 1.5 [29; 43-49; 54-57].

Згідно із даними табл. 1.5 варто акцентувати на тому, що аналіз джерел формування капіталу слід здійснювати в цілому та в розрізі таких його складових як власний і позиковий капітал. Далі складові власного і позикового капіталу доцільно розглядати більш детально. За даними показниками немає нормативних значень. Ці показники підприємству слід співставляти із середніми в межах галузі та з аналогічними показниками власних конкурентів.

Показники фінансової стійкості мають нормативні значення, тож, досліджуючи їх, варто співставляти значення по підприємству з нормативними. Окрім того досліджуючи дані показники підприємство постійно приймає рішення балансуючи між фінансовою стійкістю, зокрема ймовірним її зниженням та додатковим ризиком, що може окупитися завдяки додатковому прибутку.

Показники рентабельності не мають нормативів, проте вони повинні мати позитивні значення і підприємство повинно прагнути до їх підвищення.

Аналіз показників стану активів слід здійснювати загалом і в розрізі оборотних і необоротних активів. Окрім того оборотні і необоротні активи доцільно більш детально досліджувати у розрізі їх складових. Дані показники

не мають нормативних значень, а передбачають співставлення із середньогалузевими або ж з аналогічними підприємствами.

Таблиця 1.5

Показники оцінки капіталу підприємства

Напрямок оцінки	Показники здійснення оцінки
Аналіз капіталу на етапі утворення і примноження	
Аналіз джерел формування капіталу	Аналіз власного капіталу та його основних складових Аналіз позикового капіталу та його основних складових
Аналіз показників фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії Коефіцієнт концентрації позикового капіталу Коефіцієнт фінансової залежності Коефіцієнт фінансової стійкості Коефіцієнт фінансового ризику Коефіцієнт маневреності власного капіталу Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом Індекс постійності активів Коефіцієнт покриття відсотків
Аналіз рентабельності капіталу	Рентабельність капіталу Термін окупності капіталу
Аналіз капіталу як інвестиції в активи	
Показники стану необоротних активів	Аналіз необоротних активів та основних його складових
Показники стану оборотних активів	Аналіз оборотних активів та основних його складових
Показники ефективності використання необоротних активів	Фондомісткість Фондовіддача Рентабельність основних засобів Рентабельність необоротних активів Термін окупності необоротних активів
Показники стану ефективності використання оборотних активів	Рентабельність оборотних активів Термін окупності оборотних активів
Показники стану рентабельності активів загалом	Рентабельність активів (інвестицій) Термін окупності активів (інвестицій)

Показники ефективності використання необоротних активів мають власні нормативні значення, яких варто дотримуватись. Вважаємо, що дана система оцінки відносно капіталу є досить змістовною і повною, бо включає в себе показники стану капіталу, стану їх інвестицій в активи, показники віддачі та рентабельності, проте дана систематизована система не є вичерпною і може бути доповнена.

1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням капіталу

Управління відносно капіталу являє собою систематизацію принципів та методів із розробки і впровадження управлінських рішень, котрі пов'язані із оптимальним формуванням капіталу із варіативних джерел та із забезпеченням його ефективного використання в межах господарювання підприємства [9-13; 29; 58-63].

Окрім того управління капіталом можна окреслити за допомогою впливу суб'єкта здійснення управління (підприємства) на об'єкт процесу управління (капітал) з ціллю ефективного використання під час реалізації процесу господарювання.

Грунтовність ролі, котру формує управління капіталом в межах загального управління підприємством з ціллю забезпечення прибутковості, примноження вартості суб'єкту, вимагає значної уваги до даного напрямку здійснення управління.

Більшість із фінансових менеджерів обґрунтовують управління капіталом на базі його розподілу під час процесу планування, акцентуючись при цьому, як правило на фінансуванні в межах конкретних проектів, а не на реалізації стратегій здійснення управління капіталом [12].

Управління капіталом суб'єкту є безперервним процесом, котрий вимагає постійної уваги та комплексності заходів. Вцілому, в межах складу системи здійснення управління капіталом суб'єкту можна виділити дві досить вагомні функціональні підсистеми, зокрема:

- управління формуванням капіталу;
- управління використанням капіталу (рис. 1.1).

Вважаємо, що окреслені підсистеми мають тісну ув'язку та підпорядкування в межах єдиної політики управління капіталом суб'єкту здійснення господарювання.

Рис.1.1. Управління капіталом суб'єкту господарювання

Управління капіталом суб'єкту здійснення господарювання відбувається в межах діючого правового поля з акцентом на певних загальних принципах та спрямоване на здійснення службами фінансового менеджменту суб'єкту конкретних стратегічних і тактичних завдань.

Узагальнений перелік відносно цих завдань подано нами в межах рис. 1.1.

Дані завдання можуть інтерпретуватися та змінюватися в межах окремо взятого суб'єкту впродовж певного періоду часу, виходячи із сформованої програми та пріоритетів відносно розвитку, потреби вирішення тих чи інших проблем.

Досить часто в межах таких завдань окреслюються конкретні значення відносно показників, яких підприємству потрібно досягти.

Отже, ефективність відносно функціонування та безпосередньої діяльності і рішень служб фінансового менеджменту суб'єкту відносно

управління його капіталом слід оцінювати, акцентуючи на рівні виконання ним визначених керівництвом завдань.

В процесі управління капіталом суб'єкту, як правило, завжди одночасно реалізується багато завдань, котрі здійснюють вплив на ефективність господарювання, а також рівень його дохідності.

Одним із найбільш вагомих з поміж таких завдань є оптимізація відносно структури капіталу суб'єкта господарювання, методика виконання котрої передбачає [9-13; 71-74]:

- здійснення загального аналізу відносно капіталу суб'єкту;
- оцінку відносно чинників впливу на структуру капіталу;
- формування заходів стосовно оптимізації в межах структури капіталу, спрямованої на підвищення рівня фінансової рентабельності;
- здійснення оптимізації відносно структури капіталу, з акцентом на мінімізації відносно фінансових ризиків;
- здійснення процесу оптимізації відносно структури капіталу на базі використання критерію мінімізації середньозваженої вартості капіталу;
- реалізацію заходів відносно формування показників в межах цільової структури капіталу.

Оптимізація відносно структури капіталу в межах підприємства передбачає вибір одного із трьох критеріїв оптимізації.

З позиції фінансового аналізу у структурі капіталу повинен переважати власний капітал, тим самим забезпечуючи стійкість суб'єкту. І дійсно, власний капітал має ряд переваг порівняно із позиковим:

- легкість процесу залучення;
- здатність до генерації вищої норми відносно прибутку;
- відсутність стосовно додаткових витрат, таких як сплата відсотків за користування кредитом;
- сприяння процесу зміцнення відносно платоспроможності та фінансової стійкості суб'єкту;
- низька ймовірність стосовно банкрутства [13].

Проте маючи значні переваги в межах власного капіталу, ефективна діяльність господарства часом в реаліях сучасності є неможливою без розширення функціонування завдяки позиковому капіталу.

На практиці ефективність відносно використання позикових коштів є вищою, аніж використання власних [14].

Окрім того, у випадку залучення позикового капіталу виникають широкі можливості відносно залучення коштів, при цьому власний капітал окреслюється обмеженістю.

Безперечно, за таких обставин із зростанням питомої ваги позикового капіталу ризик відносно банкрутства підприємства знижується. Слід також відзначити і інші переваги від використання позикового капіталу, зокрема:

- вартість в межах позикового капіталу менша відносно вартості власного капіталу;

- відсотки стосовно користування кредитом сплачуються до здійснення оподаткування, а виплати відносно користування власним капіталом – із чистого прибутку.

При здійсненні залучення позикового капіталу перевагу варто формувати відносно довгострокових зобов'язань, бо поточні зобов'язання є ризиковішими.

Довгострокові зобов'язання, як правило використовуються з ціллю фінансування інвестиційних та інноваційних проектів.

Оптимальне співвідношення відносно власного і позикового капіталу є індивідуальним в межах окремого суб'єкта здійснення господарювання у в реаліях окресленого часового проміжку.

З ціллю зростання ефективності відносно управління капіталом суб'єкту його менеджмент повинен формувати основну увагу на певних напрямках:

- забезпечення в межах максимальної експлуатації стосовно внутрішніх джерел процесу формування капіталу, це досягається на основі підвищення рентабельності та зростання оборотності відносно власного капіталу;

- оптимального обмеження стосовно здійснення процесу формування капіталу за рахунок певних зовнішніх джерел, акцентуючи при цьому на вартості в межах залученого капіталу;

- забезпечення процесу контролю відносно середньозваженої вартості залученого капіталу суб'єкту з ціллю недопущення перевищення показника рентабельності власного капіталу суб'єкту та рентабельності відносно інвестицій.

Варто також окреслити, що позиція фінансового менеджменту відносно оптимальної структури капіталу не передбачає обов'язкового дотримання коефіцієнту автономії в межах нормативу, акцентуючи увагу саме на балансі ризику, рентабельності та потребах у капіталі.

Напрями відносно здійснення процесу управління капіталом суб'єкту поділяються на:

- управління в межах власного капіталу (полягає у окресленні та реалізації політики відносно формування власного капіталу в межах зовнішніх та внутрішніх джерел);

- управління в межах залученого капіталу (полягає у окресленні і реалізації політики відносно зростання капіталу суб'єкту за рахунок внутрішніх джерел, зокрема додаткових внесків засновників, випуску акцій тощо);

- управління в межах позикового капіталу (полягає у окресленні і реалізації політики відносно зростання капіталу суб'єкту завдяки банківському кредитуванню, товарному кредиту, емісії відносно облігацій тощо).

Управління відносно капіталу суб'єкту повинне бути акцентоване на вирішенні таких базових завдань як [6]:

- формування достатнього обсягу стосовно капіталу, котрий забезпечить заплановані темпи здійснення зростання;

- мінімізація фінансового ризику;

- оптимізація відносно процесу розподілу сформованого капіталу в межах видів діяльності та напрямів його використання;

- забезпечення певних умов досяжності максимальної доходності відносно капіталу при плановому рівні фінансового забезпечення, мінімізації стосовно фінансового ризику і плановій доходності;

- забезпечення рівноваги фінансів під час його розвитку;
- забезпечення достатності з приводу фінансової гнучкості суб'єкту;
- оптимізація в межах обороту капіталу;
- забезпечення своєчасного реінвестування стосовно капіталу.

Залежно від прагнення власника до отримання доходу та фінансового ризику, базові стратегії здійснення управління в межах капіталу поділяються на види:

1) консервативна стратегія, акцентована на доходності, котра є вищою, аніж банківські депозити за значно меншого ризику, аніж на ринку акцій;

2) збалансована, акцентована на отриманні середньоринкової доходності за що є найбільш ліквідною і з найменшим ризиком;

3) індексна стратегія, акцентована на інвестиційному доході в межах портфеля із цінних паперів, сформованого на базі індексу.

Управління капіталом суб'єкту, як і весь процес здійснення управління в межах суб'єкту, включає стратегію і тактику управління.

Стратегія формує загальний напрямок і окреслює спосіб стосовно використання засобів для формування поставленої мети. Окреслюючи правила й обмеження, стратегія дозволяє зосередитися на тих варіаціях рішень, котрі не суперечать обраному напрямку в межах загальної управлінської діяльності. Тактика здійснення процесу управління являє собою конкретні методи, а також прийоми відносно досягнення базової мети у окресленій ситуації й у конкретний часовий проміжок. Завдання в межах тактики здійснення управління - вибір відносно найбільш оптимального рішення і способів його реалізації в конкретних обставинах [3].

Налагоджений механізм здійснення управління капіталом передбачає:

- окреслення чітких цілей і завдань здійснення управління капіталом;

- контроль в межах їх дотримання сукупно по капіталу та в розрізі його складових;
- розробка напрямків стосовно оптимізації процесу здійснення управління капіталом, а також їх аналізу і впровадження;
- розробка стосовно методики здійснення оперативного управління високоліквідними обіговими активами;
- розробка відносно загальної стратегії здійснення управління капіталом;
- використання під час управління економічних методів і моделей, зокрема під час аналізу і планування;
- орієнтація на внутрішні важелі здійснення впливу на процес управління капіталом.

Результатом здійснення процесу управління капіталом повинна стати чітко розроблена суб'єктом на базі власного досвіду із врахуванням теоретичних узагальнень, системи показників оцінки ефективності формування і використання капіталу.

Для того щоб управляти капіталом в реаліях ринку не варто зупинятися на одній оптимізаційній моделі, слід спробувати декілька варіантів.

Отже, керівництво в межах сучасних підприємств, що прагне вивести господарську діяльність на конкурентоспроможний рівень повинно досить виважено відноситись до капіталу та методів управління ним, бо лише так можна досягти потрібного рівня конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка джерел формування капіталу підприємства

Тема дослідження розкривається на основі підприємства «XXX».

Основними видами діяльності в межах господарства є:

- вирощування зернових культур;
- вирощування зернобобових культур;
- вирощування насіння олійних культур;
- вирощування овочів;
- вирощування баштанних культур;
- вирощування коренеплодів і бульбоплодів;
- роздрібна торгівля харчовими продуктами, напоями, тютюновими виробами.

Функціонування будь-якого підприємства розпочинається із формування капіталу. Власне статутний або ж пайовий капітал – базис утворення підприємства на законодавчому рівні. Надалі здійснюючи господарювання підприємство може користуватися як лише власним капіталом, так і залучати позиковий капітал у випадку, якщо обсяги власного є недостатніми для успішного господарювання.

Тож, проаналізуємо джерела формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. за даними табл. 2.1.

Дослідження джерел формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» (табл. 2.1) за 2021-2023 рр. вказує на загальне зростання джерел формування капіталу на 28233 тис. грн. впродовж періоду дослідження.

В межах сукупного капіталу власний капітал збільшився на 14458 тис. грн або ж у 3 рази.

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки, складу та структури джерел капіталу

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.

Види активів (майна)	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів
Джерела формування майна-всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	х
Власний капітал	4881	35,0	18124	45,6	19339	45,9	14458	296,2
Нерозподілений прибуток	4875	35,0	18122	45,6	19334	45,8	14459	296,6
Зобов'язання	9062	65,0	21615	54,4	22837	54,1	13775	152,0
Поточні зобов'язання	9062	65,0	21615	54,4	22837	54,1	13775	152,0
Кредиторська заборгованість	4269	30,6	15570	39,2	14924	35,4	10655	249,6

Зобов'язання у складі загального капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» збільшились 13775 тис. грн або ж у 1,5 рази. В межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» зобов'язання представлені поточними зобов'язаннями. Кредиторська заборгованість у складі поточних зобов'язань становить за питомою вагою 30,6 %, 39,2 % та 35,4 % у 2021-2023 рр., маючи тенденцію збільшення на 10655 тис. грн або ж у 2,5 рази.

Графічне відображення відносно джерел формування капіталу подано нами в межах рис. 2.1.

Вважаємо також за доцільне дослідити і інші класифікаційні ознаки відносно капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.2).

Дослідження капіталу згідно приналежності окреслює перевищення частки позикового капіталу у всіх досліджуваних роках: 65,0 %, 54,4 % та 54,1 % у 2021-2023 рр., маючи тенденцію до скорочення на 10,8 в.п.

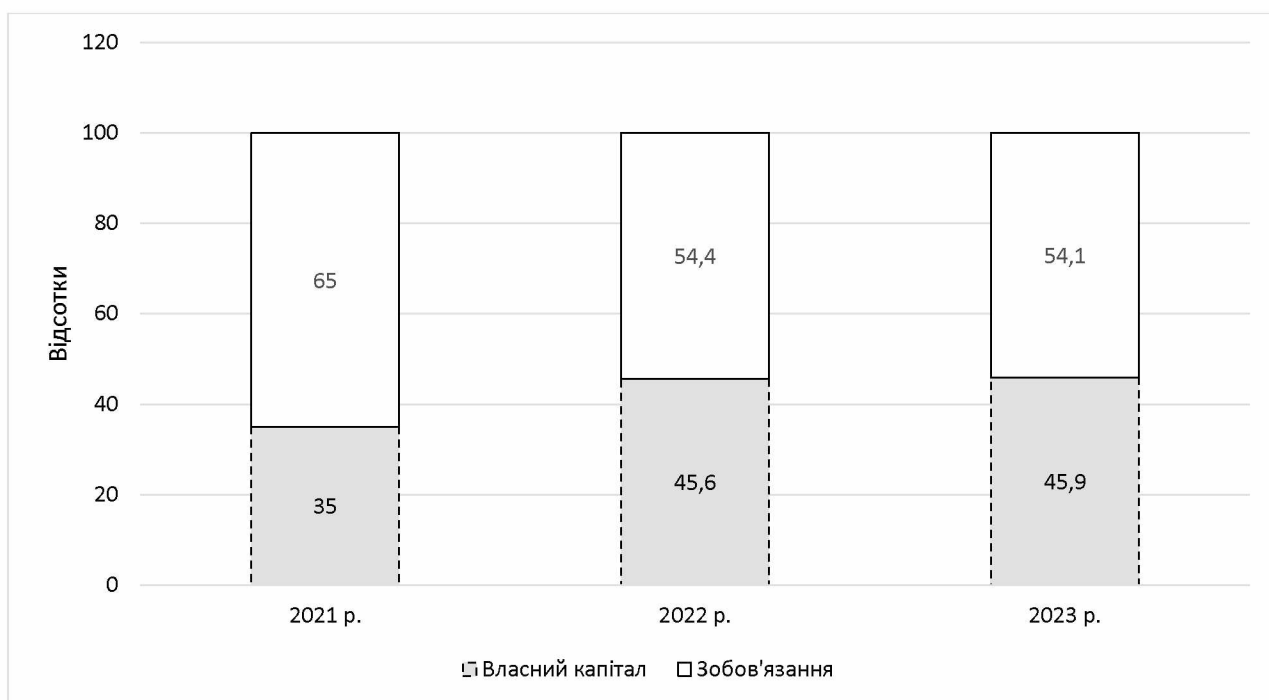

Рис. 2.1. Джерела формування капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Дослідження власного капіталу показує, що у його структурі 99,0 % та 100,0 % складає додатковий капітал, який формується за рахунок нерозподіленого прибутку.

Аналіз капіталу згідно термінів залучення та згідно ліквідності вказує на те, що даний капітал 100,0 % представлений поточними зобов'язаннями, котрі за ліквідністю є найбільш терміновими.

Наступним кроком на шляху дослідження капіталу суб'єкту, з нашого погляду, повинен стати аналіз впливу структури капіталу наявної в господарстві на фінансову стійкість ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, за даними табл. 2.3 проаналізуємо динаміку коефіцієнтів фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Аналіз даних табл. 2.3 дозволяє аргументувати наступні висновки:

- коефіцієнт автономії, який має значення нижче за норматив, складаючи відповідно 0,350; 0,456 та 0,459 у 2021-2023 рр. генерує ризик втрати фінансової стійкості суб'єкту;
- коефіцієнт концентрації відносно залученого капіталу відповідно

становить 0,650; 0,544 та 0,541, маючи тенденційне скорочення на 0,108 і також генеруючи даний ризик;

- коефіцієнт фінансової залежності, який становить 2,857; 2,193 та 2,181, скорочуючись на 0,676;

- коефіцієнт фінансової стабільності, становить 0,539; 0,838 та 0,847, зростаючи на 0,308;

- коефіцієнт фінансового ризику, має значення 1,857; 1,193 та 1,181, скорочуючись на 0,676;

- коефіцієнт поточних зобов'язань складає 1,000 у всіх досліджуваних роках.

Таблиця 2.2

**Аналіз динаміки, складу та структури капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.**

Види джерел формування капіталу (пасивів)	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	суми, тис. грн.	пит. ва- ги, пун- ктів	2023 р. у% до 2021 р.
За приналежністю									
Власний капітал	4881	35,0	18124	45,6	19339	45,9	14458	10,8	296,2
Позиковий капітал	9062	65,0	21615	54,4	22837	54,1	13775	-10,8	152,0
Всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	0,0	202,5
За власністю									
Статутний	6	0,1	2	0,0	5	0,0	-1	-0,1	-16,7
Додатковий	4875	99,9	18122	100,0	19334	100,0	14459	0,1	296,6
Всього	4881	100,0	18124	100,0	19339	100,0	14458	0,0	296,2
За терміном користування									
Поточні зобов'язання	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
Всього	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
За ліквідністю									
Найбільш термінові	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
Всього	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0

Таблиця 2.3

**Аналіз показників фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX»
за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2021 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,350	0,456	0,459	0,108
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,650	0,544	0,541	-0,108
Коефіцієнт фінансової залежності	2,857	2,193	2,181	-0,676
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,539	0,838	0,847	0,308
Коефіцієнт фінансового ризику	1,857	1,193	1,181	-0,676
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	1,000	x
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,644	0,682	0,684	0,039
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,258	0,364	0,367	0,109
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,313	0,787	0,773	0,460
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,047	0,381	0,579	0,531
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,573	0,279	0,310	-0,263
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,073	0,095	0,098	0,024
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,117	0,042	0,026	-0,091
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	7,032	5,890	5,896	-1,136

Показники стану оборотних активів мають наступні характеристики:

- коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами становить 0,258; 0,364 та 0,367, тобто є нижчим за норматив у 2021-2023 рр.;
- коефіцієнт маневреності відносно власного капіталу складає 0,644; 0,682 та 0,684 і перебуває нижче нормативу у всіх роках;
- коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами становить 0,313; 0,787 та 0,773, зростаючи на 0,460, що зменшує ризик втрати фінансової стійкості суб'єкту. Даний коефіцієнт приймає значення в межах нормативу у

2022 та 2023 рр.;

- коефіцієнт маневреності відносно власних оборотних коштів становить 0,047; 0,381 та 0,579, зростаючи на 0,531. Цей коефіцієнт має значення в межах нормативу лише у 2023 р.

Показники стану основного капіталу окреслюють зниження коефіцієнту виробничого потенціалу із 0,573 у 2021 р. до 0,310 у 2023 р., зростання в межах коефіцієнту реальної вартості основних засобів у майні на 0,024, зниження відносно коефіцієнту нагромадження амортизації на 0,091 та зниження коефіцієнту співвідношення оборотних і необоротних активів на 1,136.

Графічне відображення відносно коефіцієнтів фінансової стійкості в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» подано в межах рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка показників фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Дослідивши фінансову стійкість за коефіцієнтним методом вважаємо за доцільне визначити тип фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» (табл. 2.4).

Дослідження відносно типу фінансової стійкості вказує не те, що підприємство має нестачу власних оборотних активів для покриття запасів в

обсягах 6916 тис. грн, 3353 тис. грн та 3889 тис. грн відповідно у 2021-2023 рр., що визначає фінансовий стан господарства як кризовий.

Таблиця 2.4

**Аналіз типу фінансової стійкості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Власні оборотні кошти	3145	12356	13223	10078
Запаси	10061	15709	17112	7051
Власні оборотні кошти та довгострокові зобов'язання	3145	12356	13223	10078
Загальна величина основних джерел формування запасів	3145	12356	13223	10078
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027
Тип фінансової стійкості	кризовий			
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами формування	0,313	0,787	0,773	0,5
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн. запасів, грн.	-0,69	-0,21	-0,23	0,5

Кризовий фінансовий стан провокує ризики відносно втрати фінансової стійкості, відносно недоотримання прибутку, відносно неплатоспроможності.

Графічне відображення відносно динаміки запасів та власних оборотних коштів подано в межах рис. 2.3.

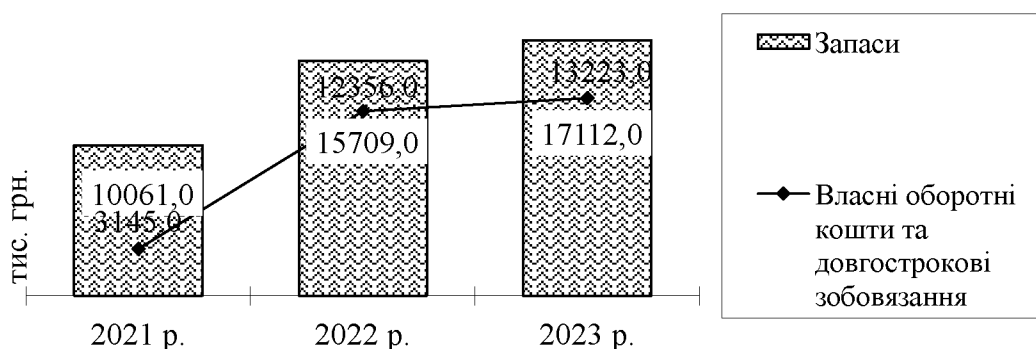

Рис. 2.3. Динаміка запасів та власних оборотних коштів
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Прибуток – джерело формування власного капіталу для наступних періодів. Окрім того 100,0 % додаткового капіталу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» – нерозподілений прибуток, саме тому вважаємо за доцільне проаналізувати прибуток за даними табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз фінансових результатів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	суми, тис. грн.	2023 р. у % до 2021 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	29543	х	36570	х	48962	х	19419	65,7
Операційні витрати	12905	100,0	18154	100,0	22233	100,0	9328	72,3
у тому числі:								
а) собівартість реалізованої продукції	7174	55,6	12372	68,2	15696	70,6	8522	118,8
б) адміністративні витрати	5681	44,0	4989	27,5	5741	25,8	60	1,1
в) витрати на збут	0	0,0	690	3,8	713	3,2	713	х
г) інші операційні витрати	50	0,4	103	0,6	83	0,4	33	66,0
Валовий прибуток	22369	х	24198	х	33266	х	10897	48,7
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	х	75,7	х	66,2	х	67,9	х	х
Інші операційні доходи	830	х	1360	х	962	х	132	15,9

Прибуток від операційної діяльності	17468	x	19776	x	27691	x	10223	58,5
Фінансові та інвестиційні доходи	241	x	301	x	699	x	458	190,0

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Фінансові та інвестиційні витрати	42	x	43	x	208	x	166	395,2
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	17667	x	20034	x	28182	x	10515	59,5
Чистий прибуток	17667	x	20034	x	28182	x	10515	59,5
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	x	59,8	x	54,8	x	57,6	x	x

Чистий дохід ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» 2021-2023 рр. (табл. 2.5) характеризується зростанням на 19419 тис. грн або ж на 65,7 %. При цьому операційні витрати збільшилися на 72,3 % або на 9328 тис. грн., собівартість продукції збільшилась на 8522 тис. грн або ж на 118,8 %, адміністративні витрати зросли на 60 тис. грн або ж на 1,1 %, витрати на збут у 2021 р. взагалі були відсутні, а у 2022 р. вони склали 690 тис. грн, у 2023 р. – 713 тис. грн., інші операційні витрати збільшилися на 33 тис. грн або ж на 66,0 %.

Валовий прибуток за період 2021-2023 рр. збільшився на 10897 тис. грн або ж на 48,7 %.

Питома вага валового прибутку у відсотках до чистого доходу становила 75,7 %, 66,2 % та 67,9 % у 2021 -2023 рр. Інші операційні доходи господарства збільшились на 132 тис. грн або ж на 15,9 %. Прибуток від операційної діяльності збільшився у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 10223 тис. грн або ж на 58,5 %.

Фінансові та інвестиційні доходи збільшились на 458 тис. грн або ж у 1,9

рази, при цьому фінансові та інвестиційні витрати збільшились у 4 рази або ж на 166 тис. грн. Чистий прибуток у 2023 р. порівняно із 2021 р. характеризується зростанням на 10515 тис. грн або ж на 59,5 %.

Графічне відображення динаміки прибутку подано на рис. 2.4.

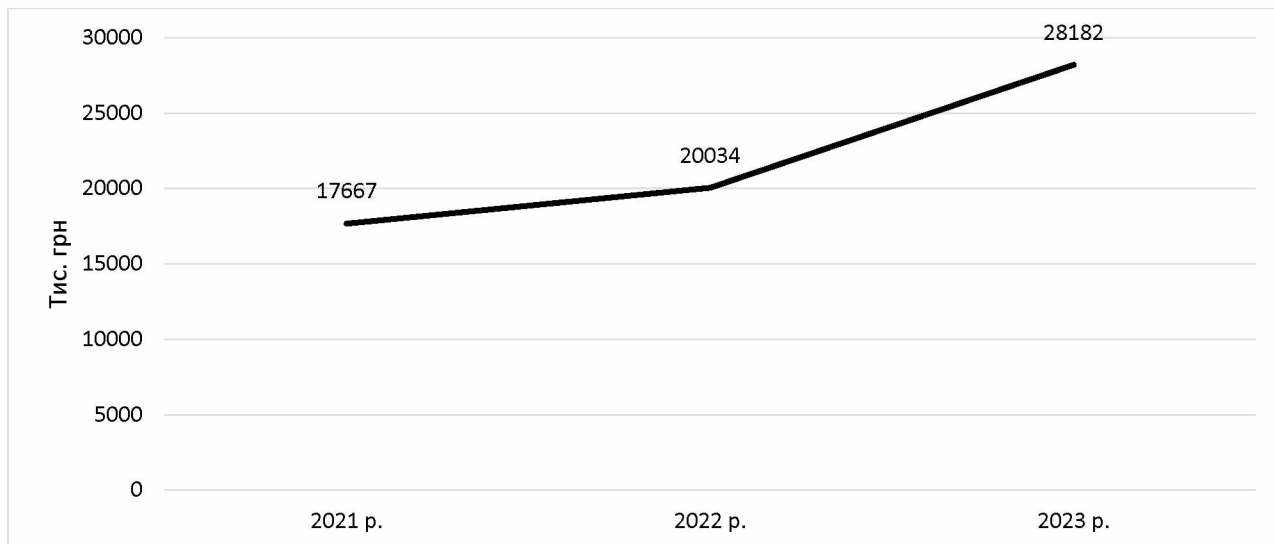

Рис. 2.4. Динаміка чистого прибутку ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Дослідивши прибуток вважаємо за доцільне проаналізувати ефективність вкладення капіталу за допомогою показників рентабельності. Показники рентабельності в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» подані в табл. 2.6.

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», згідно із даними табл. 2.6 має високі значення відносно рентабельності. Так, господарство має високі значення показників рентабельності витрат:

- рентабельність виробничих витрат становить 311,8 %, 195,6 % та 211,9 % у 2021-2023 рр.;

- рентабельність продажу становить 59,8 %, 54,8 % та 57,6 % у відповідних роках дослідження;

- рентабельність відносно операційної діяльності становить 135,4 %, 108,9 % та 124,5 % у 2021-2023 рр.;

- рентабельність виручки від операційної діяльності становить 57,5 %, 52,1 % та 55,5 %;

- тотожними є показники чистої рентабельності звичайної діяльності, загальної рентабельності господарської діяльності та чистої рентабельності господарської діяльності, складаючи 136,5 %, 110,1 % та 125,6 % відповідно у 2021-2023 рр.

Таблиця 2.6

**Аналіз показників рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021
– 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Показники рентабельності витрат, %				
Рентабельність виробничих витрат	311,8	195,6	211,9	-99,9
Рентабельність продажу	59,8	54,8	57,6	-2,2
Рентабельність операційної діяльності	135,4	108,9	124,5	-10,8
Рентабельність виручки від операційної діяльності	57,5	52,1	55,5	-2,0
Чиста рентабельність звичайної діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9
Загальна рентабельність господарської діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9
Чиста рентабельність господарської діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9
Показники рентабельності капіталу (активів)				
Чиста рентабельність капіталу (активів)	135,2	74,6	68,8	-66,4
Чиста рентабельність власного капіталу	569,1	174,2	150,5	-418,6
Чиста рентабельність виробничих фондів	221,5	222,0	276,7	55,2
Показники окупності витрат і капіталу				
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	4,118	2,956	3,119	-0,999
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	2,354	2,089	2,245	-0,108
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	5,200	7,330	8,528	3,328
Коефіцієнт окупності капіталу (активів)	2,261	1,362	1,195	-1,066
Коефіцієнт окупності власного капіталу	9,516	3,179	2,614	-6,902
Період окупності капіталу (активів), років	0,7	1,3	1,5	0,7
Період окупності власного капіталу, років	0,2	0,6	0,7	0,5

Рентабельність капіталу також має високі значення:

- чиста рентабельність капіталу становить 135,2 %, 74,6 % та 68,8 % у

2021-2023 рр.;

- чиста рентабельність відносно власного капіталу становить у 2021-2023 рр. 569,1 %, 174,2 % та 150,5 %. Така динаміка спровокована тим, що чистий дохід зростав набагато швидше, аніж капітал ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», що є власним;

- рентабельність відносно виробничих фондів складає відповідно 221,5 %, 222,0 % та 276,7 % у 2021-2023 рр.

Аналіз показників окупності витрат і капіталу показує зниження в межах коефіцієнту окупності виробничих витрат із 4,118 у 2021 р. до 3,119 – у 2023 р., що є позитивним.

Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності знизився за період дослідження на 0,108, що також є позитивним. Коефіцієнт відносно окупності адміністративних витрат збільшується із 5,200 у 2021 р. до 8,528 - у 2023 р., що є негативним. Коефіцієнт окупності стосовно капіталу знизився на 1,195, а коефіцієнт окупності в межах власного капіталу знизився на 6,902, що є позитивним. Період окупності відносно капіталу загалом збільшився на 0,7 і становить у 2023 р. 1,5 років, що є негативним. Період окупності власного капіталу характеризується зростанням із 0,2 років – у 2021 р. до 0,7 – у 2023 р., що є негативним.

2.2. Оцінка ефективності використання капіталу підприємства

Ефективність відносно використання капіталу забезпечується завдяки його подальшого інвестування в активи, зокрема необоротні та оборотні з ціллю отримання прибутку.

Аналіз активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах табл. 2.7.

Активи згідно за характером обороту представлені необоротними і оборотними. При цьому необоротні активи за 2021-2023 рр. збільшилися на

4380 тис. грн або ж на 71,6 %, збільшилась також і їх питома вага на 2,1 в.п. Оборотні актив збільшилися в періоді дослідження на 23853 тис. грн або ж на 66,1 %, однак їх питома вага знизилась на 2,1 в.п.

Активи згідно форми функціонування вказують на зростання матеріальних активів на 11431 тис. грн або ж на 49,2 %, але їх питома вага знизилась на 29,5 в.п.; фінансові активи збільшились на 16802 тис. грн або ж на 88,7 %, а їх питома вага збільшилась на 29,5 в.п.

Таблиця 2.7

**Аналіз динаміки, складу та структури активів
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Види активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн	пит. ваги, пунктів	2023 р. у % до 2021 р.
За характером обороту									
Необоротні активи	1736	12,5	5768	14,5	6116,0	14,5	4380	2,1	71,6
Оборотні активи	12207	87,5	33971	85,5	36060	85,5	23853	-2,1	66,1
Всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	0,0	66,9
За формою функціонування									
Матеріальні	11797	84,6	21477	54,0	23228	55,1	11431	-29,5	49,2
Фінансові	2146	15,4	18262	46,0	18948	44,9	16802	29,5	88,7
Всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	0,0	66,9
За рівнем ліквідності									
Високоліквідні	148	1,1	4712,0	11,9	7650	18,1	7502	17,1	98,1
Середньоліквідні	1998	14,3	13550,0	34,1	11298	26,8	9300	12,5	82,3
Низьколіквідні	10061	72,2	15709,0	39,5	17112	40,6	7051	-31,6	41,2
Важколіквідні	1736	12,5	5768	14,5	6116	14,5	4380	2,1	71,6
Всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	0,0	66,9
За джерелами формування оборотних активів									
Власні	3145	25,8	12356	36,4	13223	36,7	10078	10,9	76,2
Позикові	9062	74,2	21615	63,6	22837	63,3	13775	-10,9	60,3

Всього	12207	100,0	33971	100,0	36060	100,0	23853	0,0	66,1
За сферою розміщення оборотних активів									
У сфері виробництва	6970	57,1	7297	21,5	8963	24,9	1993	-32,2	22,2
У сфері обігу	5237	42,9	26674	78,5	27097	75,1	21860	32,2	80,7
Всього	12207	100,0	33971	100,0	36060	100,0	23853	0,0	66,1

Активи за ліквідністю вказують на зростання високоліквідних активів на 7502 тис. грн або ж на 98,1 %, при цьому їх питома вага збільшується на 17,1 в.п., що є негативним, бо значні обсяги високоліквідних активів хоча і зменшують ризик неплатоспроможності у короткостроковому періоді, проте це непрацюючі активи. Середньоліквідні активи збільшились в періоді дослідження на 9300 тис. грн або ж на 82,3 %, а їх питома вага збільшилась на 12,5 %. Низьколіквідні активи за період дослідження збільшились на 7051 тис. грн або ж на 41,2 %, однак їх питома вага знизилась на 31,6 в.п., що є позитивним, бо зменшує ймовірність відносно виникнення ризику неплатоспроможності та втрати фінансової стійкості. Важколіквідні активи збільшились на 4380 тис. грн або ж на 71,6 %, збільшилась і їх питома вага на 2,1 в.п. Дослідження майна за сферою розміщення показало, що:

- у сфері виробництва перебуває 57,1 %, 21,5 % та 24,9 % активів. При цьому активи у сфері виробництва зросли на 1993 тис. грн або ж на 22,2 %, а їх питома вага скоротилась на 32,2 в.п.;

- у сфері обігу перебуває 42,9 %, 78,5 % та 75,1 % активів, маючи тенденцію до зростання на 21860 тис. грн або ж на 80,7 %, зросла і їх питома вага на 32,2 в.п.

Вважаємо за доцільне також дослідити більш детально складові активів за даними табл. 2.8. Згідно із даними табл. 2.8, активи загалом зросли у 2 рази або ж на 28233 тис. грн. Так, зокрема необоротні активи збільшилися на 4380 тис. грн або ж у 2,5 рази, збільшилася і їх питома вага на 2,1 в.п. Оборотні активи збільшилися на 23853 тис. грн або у 2 рази, при цьому їх питома вага у складі активів зменшилась на 2,1 в.п. У складі необоротних активів основні засоби збільшилися на 3089 тис. грн або у 3 рази, збільшилась також і їх питома вага на

2,4 в.п. Довгострокові біологічні активи при цьому окреслюють зростання на 1291 тис. грн або ж у 1,8 рази, а їх питома вага знизилась на 0,4 в.п. Оборотні виробничі фонди у складі активів оборотних характеризуються зростанням запасів на 972 тис. грн або на 111,1 %, при цьому їх питома вага скоротилась на 1,9 в.п. Поточні біологічні активи знизилась на 1301 тис. грн або на ж 62,0 %, знизилась і їх питома вага на 13,2 в.п. Незавершене виробництво окреслюється збільшенням на 2322 тис. грн або ж на 58,1 %, але їх питома вага знизилась на 13,7 в.п.

Таблиця 2.8

Аналіз динаміки, складу та структури видів активів

ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Види активів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	суми, тис. грн.	пит. ваги, пун- ктів	2023 р. у % до 2021 р.
Активи - всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	х	202,5
Необоро- тні активи	1736	12,5	5768	14,5	6116	14,5	4380	2,1	252,3
Основні засоби	1024	7,3	3784	9,5	4113	9,8	3089	2,4	301,7
Довгост- рокові біологічні активи	712	5,1	1984	5,0	2003	4,7	1291	-0,4	181,3
Оборотні активи	12207	87,5	33971	85,5	36060	85,5	23853	-2,1	195,4
Оборотні виробничі фонди	6970	50,0	7297	18,4	8963	21,3	1993	-28,7	28,6
Виробни- чі запаси	875	6,3	1455	3,7	1847	4,4	972	-1,9	111,1
Поточні біологічні активи	2097	15,0	847	2,1	796	1,9	-1301	-13,2	-62,0
Незавер- шене виробни- цтво	3998	28,7	4995	12,6	6320	15,0	2322	-13,7	58,1
Фонди обігу	5237	37,6	26674	67,1	27097	64,2	21860	26,7	417,4

Готова продукція і товари	3091	22,2	8412	21,2	8149	19,3	5058	-2,8	163,6
Поточна дебіторська заборгованість	1998	14,3	13550	34,1	11298	26,8	9300	12,5	465,5
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	148	1,1	4712	11,9	7650	18,1	7502	17,1	5068,9

Готова продукція, як складова фондів обігу збільшилась на 5058 тис. грн або ж у 1,6 рази, але її питома вага знизилась на 2,8 в.п. Поточна дебіторська заборгованість збільшилась у 2021 р. порівняно із 2023 р. на 9300 тис. грн або ж у 4,7, збільшилась і її питома вага на 12,5 в.п.

Грошові кошти і еквіваленти також окреслюють значне зростання, зокрема на 7502 тис. грн або аж у 50,7 разів, при цьому зростає і їх питома вага на 17,1 в.п.

Графічне відображення відносно активів подано в межах рис. 2.5.

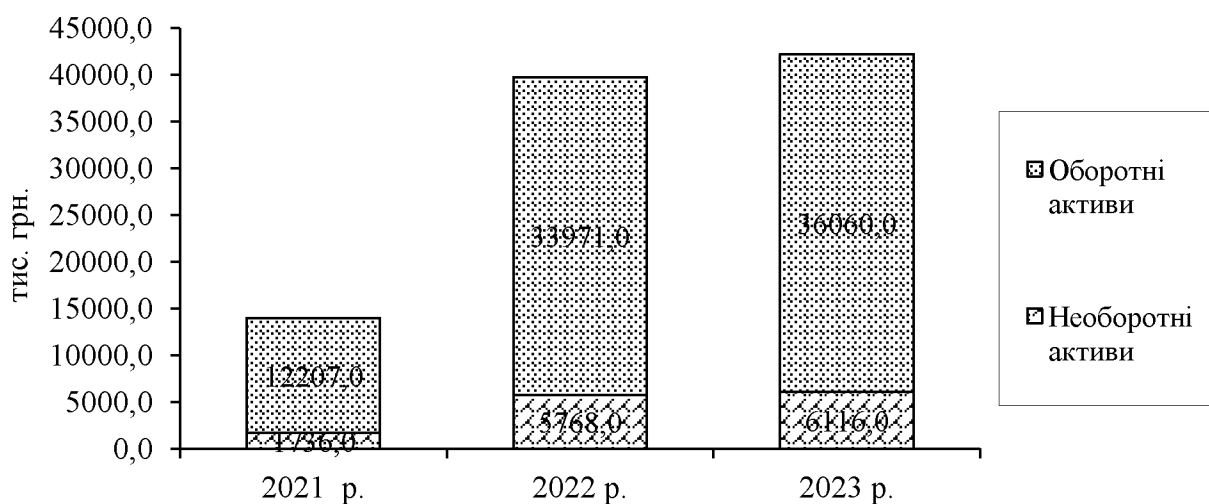

Рис. 2.5. Динаміка активів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

В межах табл. 2.9 подано аналіз коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.9

Аналіз коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,016	0,218	0,335	0,319
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,237	0,845	0,830	0,593
Загальний коефіцієнт ліквідності	1,347	1,572	1,579	0,232
Коефіцієнт покриття запасів	0,694	1,722	1,603	0,909

Коефіцієнт абсолютної ліквідності в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» має значення нижче за норматив у 2021 р. (норматив складає 0,2-0,5) та значення, що відповідає нормативному у 2022-2023 рр.: 0,218 та 0,335. Коефіцієнт швидкої ліквідності в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» становить 0,237, 0,845 та 0,830 відповідно у 2021-2023 рр., тобто є меншим за норматив у 2021 р. (норматив складає 0,5-0,8).

Коефіцієнт загальної ліквідності становить 1,347, 1,572 та 1,579, тобто має значення, що відповідає нормативу у 2021-2023 рр. (норматив – 1-2).

Коефіцієнт покриття запасів повинен перебувати в рамках від 1 до 3, тобто у 2021 р. значення показника покриття запасів у ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» є менше за нормативне та відповідає нормативу у 2022-2023 рр., приймаючи відповідно значення 1,722 та 1,603.

В межах табл. 2.10 окреслено показники ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Так, згідно із даними табл. 2.10 тривалість одного обороту активів збільшилась в періоді дослідження на 142 дні або ж на 89,2 %, що є негативним.

Тривалість відносно одного обороту активів оборотних збільшилася на 119 днів або ж на 85,4 %, що також негативно характеризує ділову активність.

Тривалість відносно одного обороту запасів збільшується на 3 дні або ж на 2,3 %. Тривалість одного обороту коштів у розрахунках у 2023 р. порівняно із 2021 р. збільшується на 116 днів або у 5,5 разів.

Тривалість відносно одного обороту в межах дебіторської заборгованості

збільшується на 72 дні або ж у 3,7 рази. Тривалість відносно одного обороту власного капіталу збільшилась у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 100 днів або ж у 2,6 разів. Тривалість одного обороту відносно кредиторської заборгованості збільшилась на 35 днів або ж на 45,4 %.

Збільшення тривалості обороту запасів та тривалості обороту відносно коштів у розрахунках призвело до зростання тривалості операційного циклу на 119 днів або ж на 85,4 %.

Зростання відносно тривалості фінансового циклу на 84 дні або на 135,3 % викликане збільшенням тривалості операційного циклу та збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.10

Аналіз ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023

рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
				абсолютне	відносне, %
Коефіцієнт обертання активів	2,261	1,362	1,195	-1,066	-47,1335
Тривалість одного обороту активів	159	264	301	142	89,2
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,593	1,584	1,398	-1	-46,1
Тривалість одного обороту оборотних активів	139	227	257	119	85,4
Коефіцієнт обертання запасів	3,052	2,838	2,984	0	-2,2
Тривалість одного обороту запасів	118	127	121	3	2,3
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	17,226	3,584	2,632	-15	-84,7
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	21	100	137	116	554,6
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	18,557	4,704	3,941	-15	-78,8
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	19	77	91	72	370,9
Коефіцієнт обертання власного капіталу	9,516	3,179	2,614	-7	-72,5

Тривалість одного обороту власного капіталу	38	113	138	100	264,1
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	4,670	3,687	3,211	-1	-31,2
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	77	98	112	35	45,4
Тривалість операційного циклу, днів	139	227	257	119	85,4
Тривалість фінансового циклу, днів	62	130	145	84	135,3

Графічне відображення відносно ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.6.

Кредиторська заборгованість в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» в періоді дослідження займає значні обсяги, тож вважаємо за доцільне більш детально дослідити дану заборгованість за даними табл. 2.11.

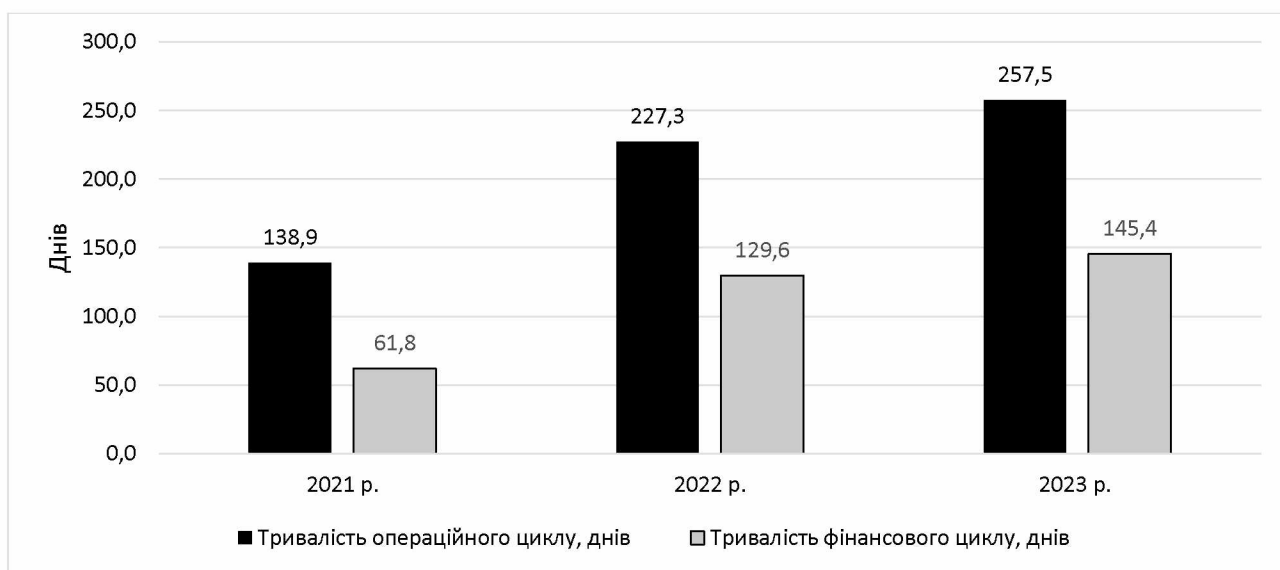

Рис. 2.6. Динаміка ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

За період дослідження ПІДПРИЄМСТВА «XXX» характеризується збільшенням дебіторської заборгованості за товари роботи, послуги на 6697 тис. грн або ж у 6,8 разів, збільшилась і його питома вага на 14,2 в.п. (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Аналіз дебіторської заборгованості

ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Вид дебіторської заборгованості	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	суми, тис. грн.	пит. ваги, пунк- тів	2023 р. у % до 2021 р.
За товари, роботи, послуги	991	49,6	8647	63,8	7688	68,0	6697	14,2	675,8
З бюджетом	21	1,1	783	5,8	612	5,4	591	4,7	2814,3
З нарахованих доходів	5	0,3	0	0,0	0	0,0	-5	-0,3	-100,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	981	49,1	4120	30,4	2998	26,5	2017	-18,7	205,6
Всього	1998	100,0	13550	100,0	11298	100,0	9300	x	465,5

При цьому дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги є найбільшою за питомою вагою у складі дебіторської заборгованості, котра, відповідно становить 49,6 %, 63,8 % та 68,0 %.

Дебіторська заборгованість з бюджетом за 2021-2023 рр. збільшилась на 591 тис. грн або у 28,1 рази, збільшилась і її питома вага на 4,7 в.п. Проте питома вага дебіторської заборгованості із бюджетом є незначною: 1,1 %, 5,8 % та 5,4 % у 2021-2023 рр.

Дебіторська заборгованість із нарахованих доходів складає за питомою вагою 0,3 %, 0,0 % та 0,0 % у 2021-2023 рр., тобто дана заборгованість в обсязі 5 тис. грн наявна лише у 2021 р.

Інша поточна дебіторська заборгованість збільшилась у 2023 р. порівнюючи із 2021 р. на 2017 тис. грн або ж у 2 рази, але її питома вага знизилась на 18,7 в.п., складаючи за питомою вагою 49,1 %, 30,4 % та 26,5 %.

Графічне відображення відносно заборгованості дебіторів подано нами в межах рис. 2.7.

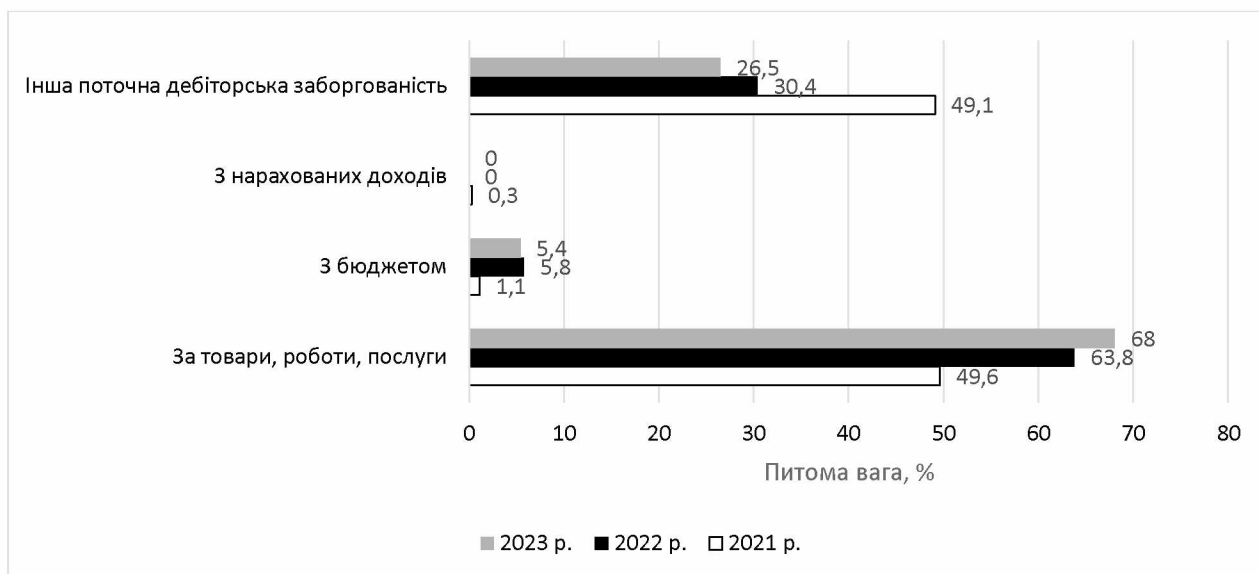

Рис. 2.7. Динаміка питомої ваги складових дебіторської заборгованості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Вважаємо, що такі значні обсяги заборгованості дебіторів негативно впливають на фінансовий стан господарюючого суб'єкту, на його ліквідність, платоспроможність, прибутковість та ділову активність, тож ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» варто вжити заходів відносно зниження заборгованості дебіторів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління джерелами формування капіталу підприємства

Вагомою проблематикою будь-якого суб'єкта господарювання на сьогодні залишається саме проблематика відносно ефективного формування капіталу. Ефективне формування капіталу передбачає таке його структурування, що допоможе досягти максимального результату за мінімального фінансового ризику. Тож, перед суб'єктом здійснення господарювання постає низка проблем, першочергового вирішення серед яких потребує побудова ефективної системи структурування капіталу підприємства. З даною метою управлінці та керівництво ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» досить

детально повинні окреслити позиції ефективності здійснення управління джерелами фінансування. Досить детально потрібно дослідити питання пошуку джерел збільшення власного капіталу, в тому числі і за рахунок збільшення прибутку та залучення позикового капіталу.

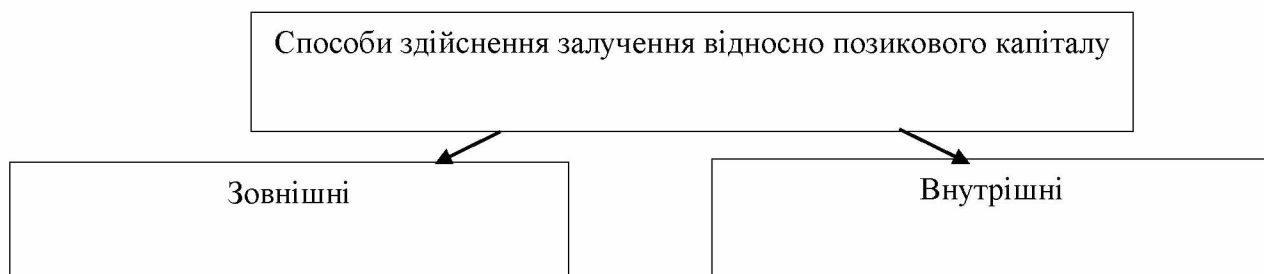
Варто акцентувати на тому, що проблематика здійснення управління капіталом ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» набуває досить значних акцентів в реаліях війни, в реаліях високої відсоткової ставки по кредитним ресурсам, нестачі власного капіталу, досить складних умов отримання прибутку. Саме тому, вважаємо, що для забезпечення ефективності господарювання варто більш детально дослідити способи та джерела здійснення процесу формування фінансового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ».

Базис функціонування будь-якого суб'єкту – це його власні кошти. Власні кошти забезпечують фундамент функціонування та фінансову стійкість суб'єкту. Однак, досить часто суб'єкт прагне до розширення функціонування, що не є можливим за рахунок власного капіталу, котрий є обмеженим. Тож, періодичне використання позикових коштів виникає у будь-якого суб'єкту.

Позиковий капітал забезпечує процес прискорення відносно руху грошових коштів, руху матеріальних ресурсів, забезпечує вищий фінансовий потенціал та вищі можливості відносно приросту рентабельності суб'єкту.

Досить часто ефективність відносно використання капіталу позикового є вищою, аніж власного, проте таке використання генерує збільшення фінансового ризику та зниження фінансової стійкості суб'єкту господарювання.

Залучений капітал можна сформувати з використанням або ж зовнішнього, або ж внутрішнього залучення. Можливе і поєднання і зовнішнього, і внутрішнього залучення. В межах рис. 3.1 окреслено можливі способи здійснення залучення відносно позикового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» в результаті управлінських дій.

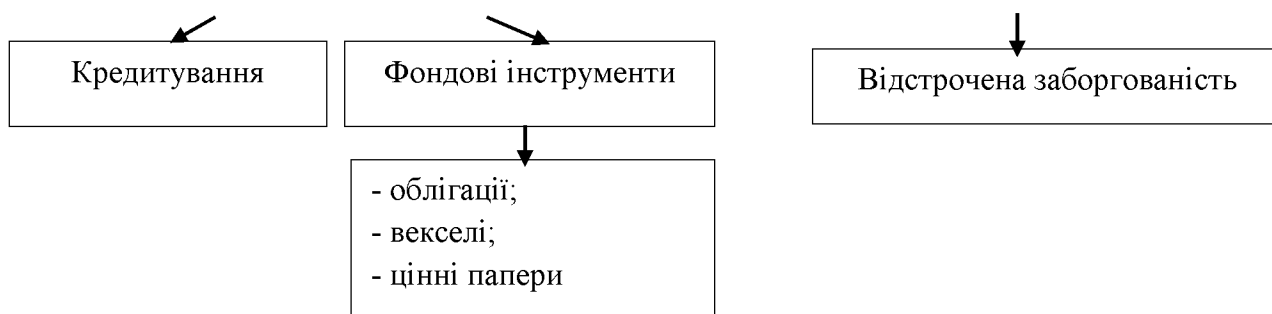

Рис. 3.1. Способи здійснення залучення відносно позикового капіталу Підприємства «XXX»

Вважаємо, що з ціллю здійснення ефективного управління слід більш детально дослідити питання окремих складових залучення для ПІДПРИЄМСТВА «XXX», переваг і недоліків даних складових.

В межах табл. 3.1 подано зовнішні джерела формування позикового капіталу, окреслено його переваги і недоліки.

З ціллю прийняття ефективного управлінського рішення відносно залучення позикового капіталу, з нашого погляду, ПІДПРИЄМСТВА «XXX» перш за все варто проаналізувати ці джерела залучення та чітко окреслити їх переваги і недоліки.

Таблиця 3.1

**Зовнішні джерела позикового капіталу:
переваги та недоліки залучення**

Зовнішні джерела, що є довгостроковими			Зовнішні джерела, що є короткостроковими		
Складові	Переваги	Недоліки	Складові	Переваги	Недоліки
Довгострокові кредити банків	Завжди наявні за потреби	Висока вартість Потреба у сплаті відсотків Потреба у заставі Потреба у гарній кредитній історії	Короткострокові кредити банків	Завжди наявні за потреби	Потреба у сплаті відсотків Потреба у заставі Потреба у гарній кредитній історії
Довгострокові облігаційні позики	Нижча вартість порівняно із кредитами	Пошук клієнтів для реалізації облігацій	Короткострокові кредити й займи небанківсь-	Простота залучення	Вартість є вищою аніж у банківського кредиту

		Незацікавленість в облігаціях в реаліях сучасності	ких фінансових установ	Завжди наявні кошти	
Довгострокові кредити і позики небанківських фінансових установ	Простота залучення Завжди наявні кошти	Вартість є вищою аніж у банківського кредиту	Короткостроковий (товарний) кредит	Безвідсоткове залучення	Залучення можливе лише за згоди продавця та на його умовах
Довгострокові державні цільові кредити	Низька вартість залучення	Залучаються лише під певні цільові програми в межах держави	Короткостроковий податковий кредит	Безвідсотковий	Надається лише за умов окреслених в межах податкового кодексу
Фінансовий лізинг	Обслуговування лізингового майна	Залучаються лише під конкретне майно, проект Складність залучення в Україні			
Довгостроковий податковий кредит і пільги	Безвідсотковий	Надається лише за умов окреслених в межах податкового кодексу			

Слід також сказати і про те, що деякі із джерел є для підприємства безкоштовними.

Вважаємо за доцільне також чітко окреслити внутрішні джерела здійснення фінансування (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Внутрішні джерела відносно формування позикового капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX»**

Внутрішні залучення, що є довгостроковими	Внутрішні залучення, що є короткостроковими
Відстрочена, а також прострочена заборгованість за орендоване майно	Короткострокові кредити і позики, що є простроченими
Борг за кредитами та позиками, що є реструктуризованим	Короткостроковий товарний (комерційний) кредит

Відстрочена, а також прострочена заборгованість за облігаціями	Короткостроковий товарний кредит, котрий є простроченим
Відстрочена заборгованість перед податковою	Внутрішня та зовнішня заборгованість перед кредиторами, строк сплати якої не настав
Інші внутрішні довгострокові позикові засоби	Прострочена внутрішня та зовнішня заборгованість перед кредиторами
Довгостроковий кредит і пільги, що є податковими	Інші короткострокові позикові кошти, що належать до внутрішніх

Тож, в реаліях сучасності управлінню відносно джерел фінансування ПІДПРИЄМСТВА «XXX» варто приділяти значну увагу, оскільки це вплине на діяльність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вцілому.

Вважаємо за доцільне при залученні позикового капіталу з ціллю ефективного управління акцентувати увагу на:

- 1) різних варіаціях залучення з окресленням їх переваг та недоліків;
- 2) формування альтернативних шляхів залучення при прийнятті управлінських рішень;
- 3) підвищенні інвестиційної привабливості в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»;
- 4) залученні іноземних інвесторів;
- 5) державній підтримці фермерів шляхом формування пільгового банківського кредитування та шляхом формування спеціальних фондів для фермерів;
- 6) страхуванні капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, дослідивши джерела формування позикового капіталу, що є зовнішніми та внутрішніми вважаємо за доцільне розрахувати мінімальну середньозважену вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Таблиця 3.3

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Показники	Елементи капіталу, що підлягають оцінці		
	Власний капітал	Кредити банків	Кредиторська

			заборгова- ність
2021 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	569,1	25,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,238	0,000	0,762
2022 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	174,2	25,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,429	0,000	0,571
2023 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	150,5	35,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,457	0,000	0,543
WACC 2021 р.	135,2		
WACC 2022 р.	74,6		
WACC 20 23 р.	68,8		
Зміни WACC 2023 р. по відношенню до 2021 р.	- 66,4		

Тож, за даними табл. 3.3 можемо помітити, що середньозважена вартість капіталу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» була досить високою, що з позиції генерування ризику фінансової стійкості є негативним явищем. Господарству слід прагнути до скорочення середньозваженої вартості капіталу. Проте, варто окреслити її динамічне скорочення із 135,2 % у 2021 р. до 68,8 % - у 2023 р., тобто на 66,4 в.п., що є позитивним. Високі значення відносно середньозваженої вартості капіталу зумовлені високою вартість власного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», що у свою чергу спровоковано значним перевищенням темпів зростання прибутку над темпами зростання власного капіталу в межах господарства.

Дослідивши середньозважену вартість позикового капіталу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» вважаємо за доцільне проаналізувати ефективність

залучення позикового капіталу. Даний аналіз можна здійснити за допомогою розрахунку показника ефекту фінансового левериджу для підприємства «ХХХ».

Тож, розрахуємо, за даними табл. 3.4 ефект фінансового левериджу для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 3.4

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу для
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Середньорічна величина позикового капіталу	9960,5	15338,5	22226,0
Середньорічна величина власного капіталу	3104,5	11502,5	18731,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	3,208	1,333	1,187
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит	25,0	25,0	35,0
Валовий прибуток	22369,0	24198,0	33266,0
Середньорічна величина активів	13065,0	26841,0	40957,5
Коефіцієнт валової рентабельності активів	171,2	90,2	81,2
Ефект фінансового левериджу	469,11	86,88	54,84

За даними табл. 3.4 відносно розрахунку ефекту фінансового левериджу для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. можемо помітити, що ефект фінансового левериджу має додатні значення в усіх досліджуваних роках: 469,11; 86,88 та 54,84. Позитивні значення відносно ефекту фінансового левериджу вказують на те, що позиковий капітал приносить додатковий прибуток до власного капіталу суб'єкту, тож залучення є доцільним. Високі значення ефекту зумовлені значним перевищенням темпів прибутку порівняно із власним капіталом, що формує високі значення коефіцієнту валової рентабельності активів. Оскільки коефіцієнт валової рентабельності активів має високі значення, то це є свідченням того, що відсотки за кредит можуть бути покриті і приносити прибуток, а тому залучення є доцільним.

3.2. Управління ефективністю використання капіталу підприємства

З ціллю забезпечення ефективності використання відносно капіталу підприємства вважаємо за доцільне використати такий інструмент як SWOT-аналіз.

Специфіка відносно функціонування ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вимагає ефективного високого, кваліфікованого управлінського підходу, оскільки неефективне господарювання може спровокувати навіть банкрутство, тим паче в тих реаліях, що існують в нашій країні на сьогодні.

Варто акцентувати на досвіді передових фермерських господарств, де залучення кваліфікованого управлінця призвело до виходу із кризи і забезпечило ефективне господарювання.

Досить часто в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» управлінські дії здійснюють або ж сам власник або ж бухгалтер, що власне і призводить до некваліфікованого управління відносно використання фінансових ресурсів ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Недостатність кваліфікації власника та бухгалтера відносно управлінських механізмів досить часто провокує неефективність управлінських дій, навіть відносно базових функцій таких як прогнозування і бюджетування.

Вважаємо за доцільне використати один із дієвих та ефективних методів стратегічного аналізу – SWOT-аналіз.

Даний аналіз дозволить продіагностувати ресурси та можливості відносно ефективного їх інвестування у виробництво з ціллю примноження та подальшого реінвестування прибутку у виробництво.

SWOT-аналіз дозволить окрім того:

- окреслити управлінські прогалини;
- скоротити тривалість операційного та фінансового циклів;
- приймати ефективні управлінські рішення з акцентом на вплив зовнішнього та внутрішнього середовища, можливостей і загроз;
- збільшити прибутковість та рентабельність ПІДПРИЄМСТВА «XXX»;

- визначити базові причин неефективності [7, с. 85].

Отже, вважаємо, що дослідження здійснене в межах SWOT-аналізу для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» та його поєднання з іншими управлінськими методами – перевага, котра згенерує широкий спектр управлінських рішень з використанням зовнішніх та внутрішніх переваг ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, в межах табл. 3.5 узагальнено сильні і слабкі сторони діяльності ПІДПРИЄМСТВА «XXX», тобто окреслено конкретні переваги і недоліки, котрі наявні в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» під час інвестування коштів у його виробничу діяльність.

Вважаємо, що від цих сильних та слабких сторін безпосередньо залежить ефективність відносно використання всіх ресурсів, котрі наявні в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, дослідження відносно сильних і слабких сторін діяльності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» показало, що слабких сторін і загроз на сьогодні в межах підприємства «XXX» набагато більше ніж переваг та можливостей. Отже, підприємству «XXX» варто прагнути до скорочення загроз та слабких сторін на шляху забезпечення ефективного виробництва.

Варто акцентувати, що останніми роками ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вдалося ще більше завоювати довіру в межах вітчизняного споживача, котрі усе частіше надають перевагу саме харчовим продуктам вітчизняного виробництва.

Однак, сезонність здійснення виробництва, залежність від погодно-кліматичних умов, особливостей росту та розвитку живих організмів, котрі є предметами та засобами праці, потреба у значних складських приміщеннях з особливим тепловим та вентиляційним режимом, висока матеріаломісткість відносно продукції стримують інтенсивність в межах розвитку діяльності ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Можливості – це чинники в межах зовнішнього середовища, використання котрих може сформувати додаткові переваги для ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Так, зокрема зростання обсягу лояльних споживачів обов'язково спровокує зростання прибутковості виробництва.

Інтенсивний розвиток відносно науково-технічного прогресу, а також підвищення відносно рівня професійності кадрів обов'язково спровокують додаткове підвищення відносно ефективності функціонування ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Таблиця 3.5

SWOT- аналіз ПІДПРИЄМСТВА «XXX»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
<ul style="list-style-type: none"> – наявність ресурсів для розвитку виробництва ПІДПРИЄМСТВА «XXX»; – послаблення відносно витратного механізму в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»; – висока потреба у виробництві сільськогосподарської продукції для держави вцілому; – наявність потужного виробничого потенціалу; – висока довіра споживача до продукції ПІДПРИЄМСТВА «XXX»; – екологічне виробництво ПІДПРИЄМСТВА «XXX»; – відсутність відносно реальної загрози появи новітніх товарозамінників як результату «технологічних проривів»; – постійний попит на продукцію 	<ul style="list-style-type: none"> – потреба у складських приміщеннях для зберігання продукції з особливим тепловим та вентиляційним режимом; – сезонність здійснення виробництва; – довготривалість виробничого, а відповідно і фінансового циклу; – залежність виробничого процесу від особливостей росту живих організмів, що є об'єктом здійснення виробництва; – вплив шкідників на виробничий процес; – залежність від якості ґрунту; – масштабність (територіальна); – залежність від погодно-кліматичних умов; – неповне використання відносно наявних в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» виробничих потужностей; – кризовий стан в межах сировинної бази; – значна матеріаломісткість відносно виготовленої продукції; – високий рівень зносу стосовно основних виробничих засобів; – зниження ефективності відносно використання виробничих, а також фінансових ресурсів; – неспроможність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» до застосування сучасних систем здійснення контролю відносно якості і безпеки кінцевого виробництва; – відсутність потужної дистрибуції відносно продукції; – нерозвиненість інфраструктур, зокрема виробничої, маркетингової, логістичної; – залежність від зовнішнього фінансування; – падіння ділової активності; – низький рівень відносно упровадження та відносно використання новітніх технологій під час реалізації виробничого процесу

Продовж. табл. 3.5

1	2
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – зростання лояльних споживачів; – інтенсивний розвиток в межах науково-технічного прогресу; – розширення відносно ринку збуту власної продукції; – підвищення відносно рівня професійності стосовно кадрів; – розширення асортименту виготовляємої продукції; – удосконалення відносно дилерської мережі; – підвищення стосовно попиту на продукцію ПІДПРИЄМСТВА «XXX»; – полегшення відносно доступу на зовнішні продовольчі ринки країн; – здійснення діяльності враховуючі світові стандарти; – нарощування відносно обсягів виробництва; – інтеграційні процеси в межах суміжних галузей 	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень відносно конкуренції в галузі; – сезонність виробничого процесу та вплив живих організмів і погодно-кліматичних умов; – велика залежність цін від цін на ринку сільськогосподарської продукції; – велика залежність від купівельної спроможності населення; – тенденційні зміни попиту; – економічна ситуація в державі; – протекціоністська політика держави; – нестабільність національної валюти; – зниження рівня відносно захищеності внутрішнього продовольчого ринку

Варто акцентувати і на тому, що без сумніву поліпшення відносно рівня життя громадян також спровокує додаткову ефективність, проте в реаліях війни досягти поліпшення відносно рівня життя досягти не можливо.

Загрози – це чинники, котрі провокують потенційне погіршення відносно стану ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Так, зокрема, зниження відносно купівельної спроможності громадян, що є потенційними споживачами продукції, без сумніву спровокує зменшення стосовно попиту на продукцію ПІДПРИЄМСТВА «XXX», як результат падіння відносно чистого доходу стосовно реалізації, а отже, прибутковості функціонування.

Зниження відносно рівня захищеності продовольчого ринку в межах держави також спровокує зменшення відносно чистого доходу ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Отже, за допомогою SWOT-аналізу в межах підприємства «XXX», котре займається виготовленням сільськогосподарської продукції нами були:

- окреслені слабкі місця відносно функціонування ПІДПРИЄМСТВА «XXX»;
- систематизовані чинники, котрі визначають вплив зовнішнього і внутрішнього середовища на ефективність ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, вважаємо, що управлінська діяльність в межах підприємства «XXX» – вагомий аспект забезпечення ефективного виробничого процесу, а злагоджене виробництво в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» позитивно відображається і впливає на виробництво та його ефективність.

Також слід окреслити і той факт, що система здійснення управління виробничим процесом в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» повинна бути акцентована на збереженні виробничо-господарської діяльності у довгостроковій перспективі.

Вважаємо, що проведені нами результати дослідження можуть стати підґрунтям для окреслення найбільш значущих факторів здійснення впливу відносно зміни ефективності виробництва та можуть бути використані для формування стратегії відносно подальшого виробничого розвитку ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Дослідження SWOT-аналізу дають підставу до потреби в оптимізації оборотних активів суб'єкту з ціллю збільшення максимізації рентабельності.

В рамках оптимізації активів оборотних доцільним є:

- 1) оптимізація дебіторської заборгованості, оскільки її обсяги в межах підприємства «XXX» є досить значними, що позначається на збільшенні тривалості операційного та фінансового циклів суб'єкта та на можливості отримання прибутку;
- 2) оптимізації обсягів запасів, як виробничих, так і товарних, оскільки запаси – вагома складова активів оборотних, а в рамках функціонування селянського підприємства «XXX» це підсилюється довготривалістю

виробничого процесу зумовленого особливостями росту і розвитку живих організмів, сезонністю;

3) оптимізацією обсягів грошових коштів, котрі є значними в межах господарства, а це кошти, які не приносять йому прибутку, хоча і забезпечують ліквідність.

Тож, за даними табл. 3.6 здійснимо оптимізацію дебіторської заборгованості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» з акцентом на фінансові дані подані в межах додатків А-В.

Таблиця 3.6

**Оптимізація дебіторської заборгованості ПІДПРИЄМСТВА «XXX»,
2023 р.**

Показники	До зміни кредитної політики	Ефект впливу зміни кредитної політики	Після зміни кредитної політики
1. Чиста виручка від реалізації	48962,0	2937,7	51899,7
2. Виробничі витрати, всього	15696,0	732,0	16428,0
а) постійні витрати	5239,2	0,0	5239,2
б) змінні витрати	10456,8	732,0	11188,7
3. Валовий прибуток	33266,0	2205,7	35471,7
4. Середній термін погашення ДЗ (DSO), днів	60	-54	6
5. Середньоденний продаж (ADS)	136,0	8,2	144,2
6. Середньорічна величина ДЗ за товари, роботи послуги	8167,5	-7302,5	865,0
7. Інвестиції в ДЗ	1744,3	-1557,8	186,5
8. Вартість інвестицій в ДЗ	296,5	-264,8	31,7
9. Витрати на знижки	0,0	1089,9	1089,9
10. Втрати за безнадійними боргами	1958,5	-920,5	1038,0
11. Витрати на стягнення ДЗ	97,9	109,7	207,6
12. Загальні витрати пов'язані з ДЗ	2352,9	14,2	2367,2
13. Економічний прибуток (збиток)	30913,1	2191,5	33104,6

Згідно із даними табл. 3.6 відносно оптимізації дебіторської заборгованості можемо зробити висновок, що після зміни кредитної політики середній термін погашення заборгованості пропонується скоротити на 54 дні, тобто він повинен складати близько 6 днів. При цьому середній щоденний продаж зросте на 8,2 тис. грн, а середньорічний обсяг відносно заборгованості

дебіторів скоротиться на 7302,5 тис. грн. Така політика відносно дебіторської заборгованості спровокує скорочення інвестицій в дебіторську заборгованість в обсязі 1557,8 тис. грн. При цьому підприємство «XXX» понесе додаткові витрати на знижки в обсязі 1089,9 тис. грн, окрім того на 109,7 тис. зростуть витрати на стягнення дебіторської заборгованості, проте за даних управлінських дій у господарства скоротяться витрати за безнадійними боргами на 920,5 тис. грн. Загальні витрати від стягнення дебіторської заборгованості зростуть на 14,2 тис. грн, однак такі управлінські дії забезпечать додатковий ефект у вигляді отримання прибутку господарства в обсязі 2191,5 тис. грн. Тож, вважаємо що дані управлінські дії є ефективними та доцільними в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Наступним кроком на шляху удосконалення управління ефективністю використання капіталу повинна стати оптимізація запасів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» для даних цілей пропонуємо використати модель оптимального замовлення та ABC аналіз.

Модель оптимального замовлення дозволяє оптимізувати запаси тих матеріалів, що замовляються на стороні, тож, пропонуємо оптимізувати запаси палива в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за даною моделлю. Формула моделі має наступний вигляд:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot OПП \cdot C_{pz}}{C_x}} \quad (3.1)$$

де EOQ – економічний обсяг замовлення, тис. грн.;

C_{pz} – витрати виконання замовлення, тис. грн.;

$OПП$ – середній попит, тис. грн.;

C_x – вартість збереження одиниці товару [6, с.133].

Здійснивши розрахунок за даною моделлю визначимо оптимальний обсяг замовлення палива в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»: $EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot 813 \cdot 6}{10}} = 31,2$ тис. грн.

В межах табл. 3.7 здійснено групування запасів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за середніми даними 2022-2023 рр. (згідно додатків А-В) з ціллю розподілу зусиль з контролю та управління.

Тож, згідно АВС аналізу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» варто розподілити контроль за станом запасів наступним чином:

- група А (до 85 % вартості запасів), до неї належать готова продукція та незавершене виробництво потребує постійного контролю за станом запасів;

- група В (до 10 % вартості) до неї належать виробничі запаси – потребує періодичного контролю за їх станом;

- група С (близько 5 % вартості) до даної групи належать поточні біологічні активи – потребує мінімального контролю.

Таблиця 3.7

**Оптимізація запасів згідно АВС аналізу ПІДПРИЄМСТВА «XXX»,
2023 р.**

Запаси	Загальна вартість запасу	Питома вага запасів в їх загальному обсязі, %	Наростаючий підсумок	Група
Готова продукція	8281	50,5	50,5	А
Незавершене виробництво	5658	34,5	85,0	
Виробничі запаси	1651	10,1	95,1	В
Поточні біологічні активи	822	5,0	100,1	С

Графічне відображення відносно кумулятивного обсягу запасів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» подано в межах рис. 3.2.

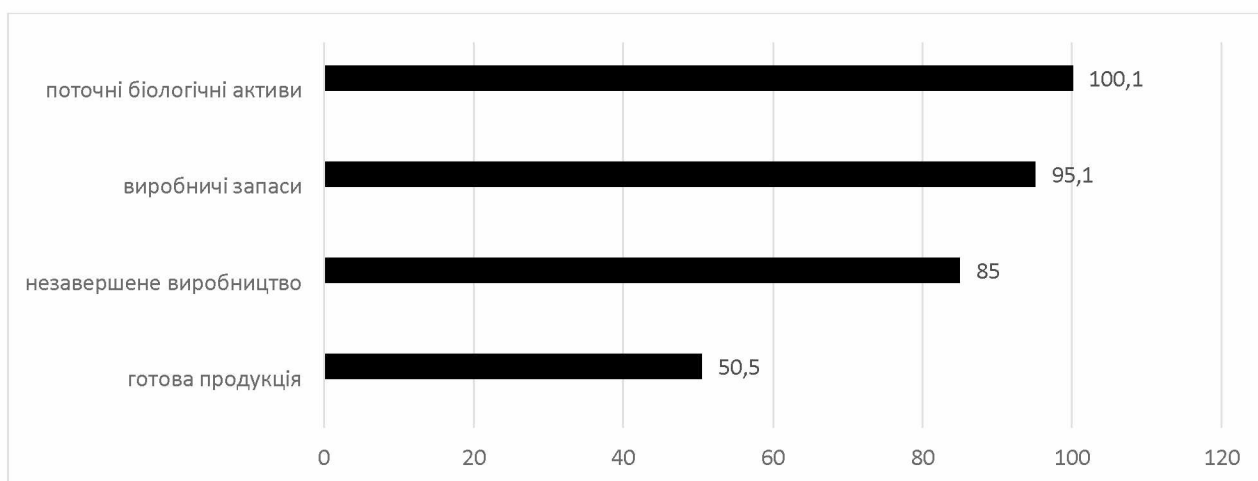

Рис. 3.2. Кумулятивний обсяг запасів згідно ABC аналізу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.

Наступним кроком вважаємо за доцільне здійснити оптимізацію високоліквідних активів за моделлю Баумоля. Формула для розрахунку має наступний вигляд:

$$ДА_{макс} = \sqrt{\frac{2 \cdot P_o \cdot ПО_{до}}{P_\delta}} \quad (3.2)$$

де $ДА_{макс}$ - оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів підприємства;

P_o - витрати на обслуговування операції поповнення грошових коштів;

$ПО_{до}$ - запланований обсяг грошового обороту;

P_δ - рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів [6].

Для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів становить: $ДА_{макс} = \sqrt{\frac{2 \cdot 0,1 \cdot 42766}{0,3}} = 168,9$ тис. грн.

Фактичний же залишок грошових коштів у 2023 р. в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» складає 7650 тис. грн. Тож, господарству варто значно зменшити обсяги непрацюючих активів.

Вважаємо, що результати проведеного в межах кваліфікаційної роботи дослідження стосовно оцінки джерел формування капіталу та шляхів підвищення ефективності їх використання дозволяють аргументувати наступні рекомендації відносно підвищення ефективності:

- постійний моніторинг відносно джерел формування капіталу підприємства «XXX»;
- оптимізація відносно структури капіталу;
- дослідження потреби у розширенні виробництва за рахунок позикового капіталу;
- користування кредиторською заборгованістю як позиковим капіталом, що не має вартості;
- пошук внутрішніх можливостей збільшення прибутковості виробництва за рахунок використання виробничих потужностей, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, скорочення виробничих витрат;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу підприємства в процесі операційного циклу, зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи економічну сутність відносно капіталу підприємства, варто окреслити такі його характеристики як: 1) капітал підприємства є базовим чинником забезпечення виробництва. У системі чинників здійснення виробництва (капітал, земля, праця) капіталу відводиться досить пріоритетна роль, бо саме він поєднує у комплекс усі інші фактори; 2) капітал окреслює фінансові ресурси підприємства, котрі власне формують дохід. За таких обставин капітал може виступати ізольовано від виробничого чинника у формі інвестицій; 3) капітал підприємства є базисом для виміру вартості суб'єкту.

Аналіз капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» та ефективність його інвестування в активи дозволяють аргументувати певні висновки, зокрема:

- дослідження джерел формування капіталу за 2021-2023 рр. вказує на загальне зростання джерел формування капіталу на 28233 тис. грн. В межах

сукупного капіталу власний капітал збільшився на 14458 тис. грн або ж у 3 рази. Зобов'язання у складі загального капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» збільшились 13775 тис. грн або ж у 1,5 рази;

- дослідження власного капіталу показує, що у його структурі 99,0 % та 100,0 % складає додатковий капітал, який формується за рахунок нерозподіленого прибутку;

- аналіз капіталу згідно термінів залучення та згідно ліквідності вказує на те, що даний капітал 100,0 % представлений поточними зобов'язаннями, котрі за ліквідністю є найбільш терміновими;

- коефіцієнт автономії, який має значення нижче за норматив, складаючи відповідно 0,350; 0,456 та 0,459 у 2021-2023 рр., генерує ризик втрати фінансової стійкості суб'єкту;

- дослідження відносно типу фінансової стійкості вказує на те, що підприємство має нестачу власних оборотних активів для покриття запасів в обсягах 6916 тис. грн, 3353 тис. грн та 3889 тис. грн відповідно у 2021-2023 рр., що визначає фінансовий стан господарства як кризовий.

- чистий прибуток у 2023 р. порівняно із 2021 р. характеризується зростанням на 10515 тис. грн або ж на 59,5 %;

- показники рентабельності витрат мають високі та позитивні значення, проте динамічно знижуються. Високими позитивними значеннями окреслюється і рентабельність капіталу;

- активи згідно за характером обороту представлені необоротними і оборотними. При цьому необоротні активи за 2021-2023 рр. збільшилися на 4380 тис. грн або ж на 71,6 %, збільшилась також і їх питома вага на 2,1 в.п. Оборотні активи збільшилися в періоді дослідження на 23853 тис. грн або ж на 66,1 %, однак їх питома вага знизилась на 2,1 в.п.;

- дослідження майна за сферою розміщення показало, що: у сфері виробництва перебуває 57,1 %, 21,5 % та 24,9 % активів. При цьому активи у сфері виробництва зросли на 1993 тис. грн або ж на 22,2 %, а їх питома вага скоротилась на 32,2 в.п.; а у сфері обігу перебуває 42,9 %, 78,5 % та 75,1 %

активів, маючи тенденцію до зростання на 21860 тис. грн або ж на 80,7 %, зроста і їх питома вага на 32,2 в.п.

- дослідження ділової активності показало, що збільшення тривалості обороту запасів та тривалості обороту відносно коштів у розрахунках призвело до зростання тривалості операційного циклу на 119 днів або ж на 85,4 %. Зростання відносно тривалості фінансового циклу на 84 дні або на 135,3 % викликане збільшенням тривалості операційного циклу та збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості.

Результати удосконалення управління капіталом ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вказують на доцільність залучення позикового капіталу, бо розрахункове значення ефекту фінансового левериджу приймає позитивне значення, що вказує на те, що позиковий капітал принесе прибуток до власного капіталу.

Оптимізація дебіторської заборгованості показала, що загальні витрати від стягнення дебіторської заборгованості зростуть на 14,2 тис. грн, однак такі управлінські дії забезпечать додатковий ефект у вигляді отримання прибутку господарства в обсязі 2191,5 тис. грн. Тож, вважаємо що дані управлінські дії є ефективними та доцільними в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Вважаємо, що результати проведеного в межах кваліфікаційної роботи дослідження стосовно оцінки джерел формування капіталу та шляхів підвищення ефективності їх використання дозволяють аргументувати наступні рекомендації відносно підвищення ефективності:

- постійний моніторинг відносно джерел формування капіталу підприємства «XXX»;

- оптимізація відносно структури капіталу;

- дослідження потреби у розширенні виробництва за рахунок позикового капіталу;

- користування кредиторською заборгованістю як позиковим капіталом, що не має вартості;

- пошук внутрішніх можливостей збільшення прибутковості виробництва за рахунок використання виробничих потужностей, підвищення якості та

конкурентоспроможності продукції, зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, скорочення виробничих витрат;

- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу підприємства в процесі операційного циклу, зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів.